

Nr 370

Av herr Ohlin m. fl., *angående vissa åtgärder till främjande av full sysselsättning.*

En viss osäkerhet råder f. n. om vilka ekonomiska huvudströmningar, som inom de närmast framförliggande 12 till 18 månaderna starkast kommer att påverka det ekonomiska läget i vårt land. I och för sig är det givetvis utomordentligt betydelsefullt att de bedömningar härav, som lägges till grund för den ekonomiska politiken, blir riktiga. Vi återkommer nedan härtill. Men alldeles oavsett om utvecklingen skulle glida hän emot ett nytt starkt inflationstryck med markanta prisstegringsrisker eller emot en ytterligare avmattning av den ekonomiska aktiviteten med skärpt arbetslöshets-hot som följd, framstår det för oss som tydligt, att den allvarligaste svårighet den svenska ekonomien nu har att brottas med ligger i den relativa försämring gentemot andra länder av vårt näringslivs konkurrenskraft som inträffat under 50-talet. Tydligt är också att en betydande fara för fortsatt försämring i detta hänseende föreligger.

Vare sig den fortsatta utvecklingen kommer att nödvändiggöra åtgärder för att söka förhindra en ny prisstegringsvåg eller en politik för att motverka en ytterligare konjunkturnedgång, framstår effektiviteten och kostnadsnivån inom vårt näringsliv allt mer och mer som ett centralt problem. De risker, som läget nu rymmer icke minst för möjligheterna att på ett tillfredsställande sätt hålla sysselsättningen uppe, har enligt vår mening till stor del sin grund i att den ekonomiska politiken sedan åtskillig tid försummat detta problem och de krav, som måste uppfyllas för en god lösning av detsamma. Vi vill här peka på några av de drag i den förda ekonomiska politiken, som lett fram till detta otillfredsställande läge.

De väsentligaste misstagen i den hittills förda politiken

Vi vill då först framhålla, att det nuvarande utvecklingsskedet kännetecknas inom snart sagt alla näringsgrenar av stora investeringsbehov för att möjliggöra en anpassning till snabbt framflytande nya och mer rationella produktionsmetoder och distributionsformer, vilkas effektiva utnyttjande är nödvändigt för konkurrensförmågans upprätthållande. Det måste då vara ett av huvudkraven på den ekonomiska politiken att sparandets och kapitalbildningens villkor utformas på ett sådant sätt, att en tillfredsställande kapitalförsörjning för näringslivet kan säkras. Med stor skärpa har vi vid många tillfällen under innevarande årtionde framhållit detta och därjämte

sökt anvisa praktiska utvägar för att bättre tillgodose detta krav. Regeringens politik har emellertid i detta avseende haft en utpräglat negativ karaktär. Sålunda har ansträngningarna i alltför stor utsträckning koncentrerats till att med olika metoder hålla tillbaka kapitalefterfrågan och med konstlade medel reglera kapitalströmmarna. Däremot har föga gjorts för att stimulera kapitalbildningen inom företagen och allmänhetens sparande. Tvärtom har den ekonomiska politiken rymt flera drag som i de sistnämnda avseendena verkat rent negativt. Negativt i här berörda hänseenden har naturligtvis också det allmänna misslyckandet med att över huvud taget på ett drägligt sätt bevara penningvärdet inverkat. Vi anser det för vår del vara ett livsvillkor för ett återställande av det svenska näringslivets dynamiska produktionskraft, för utsikterna att återupprätta och bevara en full sysselsättning och för att möjliggöra en snabbare framstegstakt att den utpräglat negativa ekonomiska politiken brytes och ersätts av en politik efter de mera positiva och friare riktlinjer vi nedan framlägger.

I nära samband med ovan berörda förhållanden står *den fastläsning av räntepolitiken*, som under lång tid var utmärkande för regeringens grepp om de ekonomiska problemen. Ovilligheten att använda en rörlig ränta som ett instrument bland andra har säkerligen en dryg del i ansvaret för att den ekonomiska politiken i så stor utsträckning misslyckats att skapa förutsättningar för en i alla väsentliga avseenden rationell planering och användning av våra tillgängliga resurser. Även om under det sista skedet en tillrättavridning under nödtvång i detta avseende har skett, har dock den förut under lång tid tillämpade stelheten skapat onödiga svårigheter för övergången till en rörlig räntepolitik omkring en i och för sig rimlig medelnivå. En från början rätt utformad penningpolitik hade sannolikt lett till att vi haft en *lägre* räntenivå nu än den faktiskt rådande. Vi har för vår del den bestämda uppfattningen, att en rörlig ränta icke kan undvaras som ett viktigt medel för den ekonomiska politiken och att målsättningen trots de svårigheter som den tidigare felaktiga politiken medfört, måste vara att i större utsträckning använda detta medel, varigenom större förutsättningar skapas att undvika mera detaljreglerande ingripanden på kapitalmarknaden, ledande till mindre rationell disposition av tillgängliga resurser. Vad här sagts om de nackdelar, som orsakats av en under en lång period fasthållen felaktig räntepolitik, är i betydande utsträckning tillämpligt också på konsekvenserna av den framträdande tröghet regeringen visat när det gällt att i tid avveckla från krigs- och kristiden *kvarstående regleringar* på olika områden.

Vidare framstår det nu som fullständigt tydligt att den av koalitionsregeringen genomdrivna *extra företagsbeskattningen* var en åtgärd, som verkat destruktivt på dynamiken och effektiviteten inom näringslivet utan att medföra några fördelar för stabiliteten inom vår ekonomi eller ens ur rent statsfinansiell synvinkel. I synnerhet i ett läge, där nödvändigheten att främja vår produktionsapparats internationella konkurrenskraft ställts i blix-

belysning, ter det sig för oss som orimligt att regeringen framhårdar i bibehållandet av denna extra pålaga.

Den förda politiken har vidare kännetecknats av *en bristande planering*. Detta är särskilt allvarligt därför att för den totala statliga utgiftsutvecklingen skulle en i tid uppgjord, mera långsiktig planering, framför allt på det socialpolitiska området, ha varit av utomordentlig betydelse för den allmänna avvägningen. Som vi tidigare framhållit anser vi oss med så mycket större skäl kunna göra denna anmärkning, som vi i det föregående — t. ex. år 1946 och 1953 — fört fram konkreta och bestämda krav på en flerårsplanering med hänsyn till de statsfinansiella och samhällsekonomiska resurserna. Dessa krav har emellertid avisats av riksdagens majoritet.

Trots de misstag som begåtts har den ekonomiska utvecklingen under efterkrigstiden i vårt land kännetecknats av framsteg och i stort sett full sysselsättning. Den grundläggande anledningen härtill har naturligtvis varit det förmånliga läge, vari vårt land vid krigsslutet befann sig i jämförelse med de allra flesta andra stater samt i stort sett gynnsamma konjunkturer på världsmarknaden för våra viktigaste exportvaror. Med vår oförstörda och i större utsträckning på tillverkningar för fredliga behov inriktade produktionsapparat kunde vi med uppenbara fördelar för oss själva möta den varuhunger på olika områden, som karakteriserade efterkrigsskedet. Såsom ovan antytts har emellertid regeringen försummat att använda dessa gynnsamma omständigheter för att lägga en säker grund för fortsatt god ekonomisk utveckling i vårt land. En återspeglning av dessa försummelser utgör den otillfredsställande omfattningen av vår valutareserv. Med en kort sammanfattning kan det sägas, att allteftersom de i kriget deltagande länderna återupprättat sin ekonomiska styrka, så har vår egen relativt sett försämrats, därför att de för den ekonomiska politiken ansvariga i alltför ringa grad haft sin uppmärksamhet riktad på uppgiften att för vårt näringsliv skapa de betingelser, som erfordrats för att vårt land skulle kunna bibehålla en så tillfredsställande position i den internationella konkurrensen att fortsätta snabba framsteg och trygghet för sysselsättningen säkrades. Vi ser därför utpräglat allvarligt på den nuvarande situationen, och då vi betvivlar att en politik efter de i stor utsträckning negativa riktlinjer, som orsakat de nuvarande svårigheterna, kan vara ägnad att förbättra läget, vill vi nedan framlägga några huvudpunkter för en positiv liberal ekonomisk politik av annat slag. Vad här nedan ej berörda sidor beträffar hänvisar vi till de vid fjolårets riksdag väckta motionerna rörande finanspolitiken och den ekonomiska politiken.

Tryggare arbete genom stärkt produktion

Enighet råder om att på det ekonomiska planet en av samhällets främsta uppgifter är att skapa goda förutsättningar för vidmakthållande av full

sysselsättning med bevarande av en rimlig stabilitet hos penningvärdet. Ett villkor för att det skall vara möjligt är, som nedan skall utvecklas, en skattepolitik som underlättar en konsolidering av såväl större som mindre företag inom alla näringsgrenar. En annan förutsättning som här skall närmare beröras är att det svenska näringslivets konkurrenskraft gentemot utlandet vidmakthålles på en tillfredsställande nivå.

Den politik som verkligen vill angripa problemet om den fulla sysselsättningens bevarande förutsätter att kostnadsnivån i vårt land icke undergår en snabbare stegring än i utlandet, såvida utgångspunkterna är ett väl avbalanserat läge. Med särskild styrka gäller detta resonemang f. n. för Sverige, eftersom man på goda grunder kan anta att kostnadsnivån här i landet redan befinner sig på en något väl hög nivå, vilket är en bidragande orsak till den under de senaste åren svaga betalningsbalansen.

Kostnadsnivåns utveckling sammanhänger dels med den snabbhet varmed produktionen per arbetstimme stiger, dels med höjningen av lönerna i pengar räknat. Vad det förstnämnda beträffar så beror produktivitsutvecklingen i hög grad på företagens möjligheter att erhålla tillräckligt med kapital för anskaffande av moderna maskiner, en fråga som vidrörts i det föregående. Vad löneutvecklingen beträffar så är det klart att den blir avgörande för konkurrensförmågan mellan länder som har lika snabb ökning i produktiviteten. Skulle lönenivån under några år stiga med 25 % i ett land och endast 10 % i ett annat land med samma produktivitsökning, så blir den förstnämndas konkurrenskraft otillräcklig och arbetslöshet framkallas. Under sådana omständigheter kan en politik som tar sikte på full sysselsättning inte se bort från frågan om löneutvecklingen och de internationella perspektiven. Det går inte att blott göra en hänvisning till att de fackliga organisationerna bestämmer lönerna utan samhällelig inblandning.

Vi avvisar för vår del bestämt tanken att staten skulle genom lagstiftning eller obligatorisk skiljedom ingripa bestämmande vid lönesättningen. För att kunna bygga upp det liberala samhälle med frihet för den enskilde, som för oss framstår som den bästa samhällstypen, är försvaret av arbetsmarknadens frihet en väsentlig sak. Måhända ter sig saken annorlunda för sådana politiska riktningar som är vana att i snart sagt alla lägen upprepa att »om inte enskilda kan klara problemen, så måste samhället ingripa» och att detta förutsätter att »samhället ges härför erforderliga resurser». Man har svårt att se den principiella motiveringen för att sådana politiska riktningar gör ett undantag vad de fackliga organisationerna beträffar just när det gäller lönebildningen, medan de i övrigt inte drar sig för mycket långtgående tvingande ingripanden på områden som sedan gammalt överlämnats åt arbetsmarknadens organisationer. I ett socialistiskt samhälle är arbetsmarknadens frihet ett i viss mån främmande inslag. Vi hoppas emellertid att alla demokratiska partier i vårt land, vare sig de har en mera

liberal eller mera socialistisk inställning, skall åtminstone i huvudsak hålla fast vid arbetsmarknadens frihet.

Ett ekonomiskt socialt råd

Det ovan sagda betyder emellertid ingalunda att samhället kan underlåta att intressera sig för frågan om lönernas och kostnadsnivåns utveckling. Det är av den största betydelse att den allmänna opinionen här kan göra ett inflytande gällande, så att samhällsintresset blir tillgodosett. Detta förutsätter i sin tur att tillräckligt med upplysningar ständigt kommer till offentlig kännedom i rätt tid. Parterna på arbetsmarknaden kan vara frestade att ge ofullständiga sådana eller att framhäva rätt ensidiga informationer. Det är därför viktigt att utanför motsättningarna dessa parter emellan stående institutioner tillhandahåller riktiga och objektiva upplysningar. I utlandet har man på sina håll inte nöjt sig med att institutioner av socialstyrelsens och konjunkturinstitutets typ publicerar siffror, utan man har också sört för självständiga oberoende meningsyttringar och kommentarer till frågan om den ur allmänna synpunkter önskvärda kostnadsutvecklingen. Även i Sverige synes åtgärder i sådant syfte böra vidtagas för att förutsättningarna för en fri och upplysande debatt skall kunna förbättras. Regeringen har under senare år föredragit att »trycka i buskarna» och har därmed påtagit sig en stor del av ansvaret för en kostnadsutveckling som medverkar till uppkomsten av nuvarande arbetslöshet.

Från vårt håll har tidigare i den offentliga debatten såväl i som utanför riksdagen tanken förts fram på tillskapandet av ett forum, där företrädare såväl för statsmakterna — regering och riksdag — som för de olika intresseorganisationerna på näringslivets och arbetsmarknadens områden samt oberoende expertis finge tillfälle att söka nå en så långt möjligt ensartad *bedömning* av det faktiska samhällsekonomiska och konjunkturpolitiska läget. *Ett ekonomiskt-socialt råd* med sagda sammansättning borde med andra ord skapas. Vi är väl medvetna om att organisatoriska åtgärder aldrig direkt löser några spörsmål. Men genom de meningsutbyten och direkta konfrontationer, som där skulle komma till stånd, skulle ökade förutsättningar uppnås för en bättre balans i den ekonomisk-politiska debatten liksom i de statliga åtgärderna. Vi vill särskilt understryka, att man inte bör underskatta betydelsen av därigenom ökade utsikter till en enig bedömning av läget och utvecklingstendenserna liksom vilka konsekvenser olika ekonomiska och politiska åtgärder kan förväntas leda till. Inom rådet synes böra inrättas en i förhållande till alla statliga myndigheter fristående delegation av sakkunniga, självständiga och oberoende personer med förslagsvis tre medlemmar. Denna skulle på grundval av statistiskt material, som i huvudsak utarbetas inom statliga eller enskilda institutioner, uttala sig om förutsättningarna för skapande och vidmakthållande av full sysselsättning

med särskild hänsyn till arbetsmarknadens problem. Självklart bör utgångspunkten samtidigt vara en önskan att vidmakthålla ett penningvärde med rimlig stabilitet under hänsynstagande till förhållandena i utlandet och den stora vikten av att kronans yttre värde icke försämras. Delegationens liksom rådets uttalanden måste självfallet vara offentliga.

Fastare internationell samverkan till sysselsättningens försvar

De ekonomiska relationerna till utlandet inverkar emellertid på sysselsättningen inte endast på grund av produktionskostnadernas betydelse för konkurrensförmågan utan också på ett annat sätt. Om en relativt hög konjunktur och hög sysselsättning vidmakthålles i ett land, medan konjunktur och sysselsättning försvagas i andra länder, så blir följderna i regel i det förstnämnda landet en svag betalningsbalans och en avtappning av valutareserven. Detta kan försvåra eller omöjliggöra den fulla sysselsättningens bevarande. För att undvika en sådan utveckling har ett land som Sverige det allra största intresse av att full sysselsättning och god konjunktur vidmakthålles i de länder varmed vi har intima handelsförbindelser. Det är naturligt att man här i främsta rummet tar sikte på en viss samordning av den ekonomiska politiken i Västeuropa. I någon mån ingår detta bland arbetsuppgifterna för Organisationen för europeiskt ekonomiskt samarbete i Paris (OEEC). Denna institution, som gjort ett beundransvärt och framgångsrikt arbete för avlägsnande av kvantitativa handelsrestriktioner efter kriget, har emellertid varit rätt passiv när det gäller den här berörda uppgiften. Enligt vår mening är det önskvärt att en förändring härvidlag kommer till stånd. Nämnda organisation borde betrakta arbetet för vidmakthållande av full sysselsättning som lika väsentligt som de handelspolitiska uppgifterna, vilka för övrigt i längden icke kan tillfredsställande klaras om en avmattning av konjunkturen inträder än i det ena landet än i det andra. Det är därför önskvärt att en särskild sektion skapas inom OEEC, som får till uteslutande uppgift att handha frågan om en samordning av den ekonomiska politiken i syfte att vidmakthålla full sysselsättning och goda konjunkturer. Sveriges regering bör framställa ett utförligt motiverat förslag härom och bör driva dess förverkligande som en huvudfråga för det ekonomiska samarbetet i Västeuropa.

Naturligtvis kan det sägas att uppgiften har intresse på ett mera vidsträckt internationellt plan än Västeuropas. Den internationella monetära fonden inom Förenta Nationerna har i viss mån intresserat sig därför, och frågan om att skapa utvidgade möjligheter för instanser från FN:s sida bör utan tvivel upptas till övervägande. Det är emellertid naturligt att en början görs i Västeuropa. Därigenom kan erfarenheter vinnas som kan tillämpas i ett ännu vidsträcktare sammanhang.

Utvidgat stöd åt de underutvecklade länderna

En fråga som även bör upptas till prövning gäller möjligheterna att samordna det här berörda västeuropeiska samarbetet med en utvidgning av stödet åt de underutvecklade länderna. Under tider då det finns outnyttjad kapacitet inom industriländerna bör det vara möjligt att sätta i gång ett eller flera västeuropeiska projekt för speciella leveranser till underutvecklade länder. Detta skulle inte dra större kostnader för statskassan än extraordinära inhemska beställningar. Dessutom skulle det vara en stor fördel att garanti skapades för en parallell aktion i ett stort antal länder, så att inte vissa länders betalningsbalans försvagas. Saken tarvar emellertid en ytterst noggrann förberedelse för att åtgärder av väsentlig omfattning skall kunna tillgripas med erforderlig snabbhet. Endast då kan de bidra till att upprätthålla sysselsättningen inom industriländerna, samtidigt som de underutvecklade folken erhåller ett välbehövt handtag.

På här ovan berörda områden synes svenska initiativ vara väl motiverade. Skall de leda till resultat, måste de emellertid drivas med energi som en stort tänkt och offentligt framlagd svensk plan för full sysselsättning, vare sig däri som en ingrediens ingår ett ökat stöd åt underutvecklade länder eller icke. Vi förordar emellertid att ett program utarbetas för en politik som innefattar även ett ökat stöd åt de underutvecklade länderna.

Budgetläget

Det i statsverkspropositionen framlagda preliminära budgetförslaget för finansåret 1959/60 redovisar ett beräknat underskott å driftbudgeten om 450 milj. kr. Hänsyn har då icke tagits till eventuellt tillkommande utgifter. Vidare bör beaktas att budgeten tillgodoförts ett belopp av 162 milj. kr., utgörande en för detta års budget utnyttjad del av reaktiverade äldre tilläggs-lån om sammanlagt 600 milj. kr., vilka föreslagits bli amorteringspliktiga. Sagda belopp utgör icke någon kassamässig inkomst för staten detta budgetår. Även om visst underskott å driftbudgeten kan tolereras med hänsyn till det avmattade konjunktur- och sysselsättningsläget, är det uppenbart, att allvarliga ansträngningar måste göras för att söka åstadkomma en avlastning av statsverkets utgiftsåtaganden. Med hänsyn till budgetutsikterna för de närmaste åren synes detta än mer nödvändigt. Finansministern har i finansplanen tillkännagivit, att en skattehöjning av storleksordningen 500 å 1 000 milj. kr. enligt hans mening är ofrånkomlig. Han har förutskickat förslag om skattehöjningar av nämnda storleksordning senare under riksdagen. Regeringen har sålunda icke velat närmare pröva möjligheterna att minska de utgiftsåtaganden, som nu åvilar statsverket, innan krav framställes på ytterligare skattehöjningar av så drastisk omfattning. Vi skall här inte ingå på frågan om regeringens sätt att, genom att lämna ett budgetförslag i så ofullständigt skick som det föreliggande, söka placera sig själv

i efterhand och i praktiken allvarligt försvåra riksdagens möjligheter att göra en annan budgetavvägning än den regeringen stannat inför. Det framgår emellertid av finansministerns uttalanden i finansplanen, att vad regeringen förordar är en allmän omsättningsskatt, vilken för att inbringa det ovan angivna beloppet skulle få sättas vid 2 eller 3 procent av varuvärdet. *Denna av regeringen aviserade kraftigt skärpta beskattning, varvid en allmän varuskatt ges förord, bör hållas i minnet vid prövningen av varje annat alternativ att förbättra det statliga budgetläget.*

Innan vi något berör den statliga utgiftspolitikens önskar vi framhålla, att budget- och finanspolitiken måste utformas bl. a. med utgångspunkt från konjunktursituationen. I detta grundläggande avseende intar finansministern den något förvånande ståndpunkten att han å ena sidan anser konjunkturutvecklingen labil och svårbedömbär, varför han ur denna synpunkt vill hålla frågan om den ekonomiska politikens utformning under nästa finansår öppen, men å andra sidan anser han en skattehöjning av förut angiven omfattning såsom under alla förhållanden ofrånkomlig. Dessutom anser sig finansministern dela konjunkturinstitutets uppfattning, att den under 1958 inträdda avmattningen sannolikt kan väntas bestå under 1959 (under förutsättning av oförändrad ekonomisk politik). Trots de sålunda konstaterade och som sannolika betraktade avmattningstendenserna för den närmaste framtiden anser finansministerna det självklart, att en ytterligare och väsentlig skattehöjning är vad som situationen nu kräver. Vi tror inte, att finansministern rätt bedömt verkningarna av det medel han vill använda. Finansministern förefaller bl. a. ha negligerat en allmän varubeskattningens allmänt förhöjande effekt på kostnadsläget. Detta bör av uppenbara skäl undvikas.

Regeringen vill inte ägna något allvarligare intresse åt att — i varje fall som ett av flera olika ekonomisk-politiska medel — söka pressa ner statsverkets utgiftsåtaganden. Det statsfinansiella krisläge, som nu till följd av den förda regeringspolitiken är ett faktum, kräver emellertid enligt vår mening att en åtstramning sker av statens utgiftspolitik.

Hade under efterkrigstiden en mera produktions- och sparvänlig politik förts här i landet skulle skatteunderlaget och statens inkomster nu varit större och det statsfinansiella läget skulle därför varit mindre ansträngt. Ansvar för de nuvarande statsfinansiella svårigheterna och för att nedskärningar nu måste ske även av mycket betydelsefulla och i och för sig välmotiverade anslag faller alltså främst på dem som under de senaste åren genomdrivit en föga produktionsvänlig politik.

Skall man söka erhålla en minskning av statsverkets utgifter av någon betydelse, visar det sig snart att en sådan knappast går att nå med mindre än att en indragning sker även av transfereringsutgifter, d. v. s. bidrag som kommer en större eller mindre grupp till godo. Man kan med andra ord inte nå större besparingar i statens utgifter utan att dessa drabbar någon

viss bidragsmottagande grupp, denna må vara större eller mindre. Det sagda får givetvis inte tolkas som om det vore likgiltigt om man sökte nå besparingen eller inte. Så är självfallet inte förhållandet. För den totala kostnadsnivån i samhället spelar statsutgifternas omfattning och beskattningens höjd stor roll. Men resonemanget bör ha betydelse för att visa vilken avvägning riksdagen nu i själva verket ställes inför. Regeringen anser det uppenbarligen utan vidare givet, att en ny beskattning leder till den bästa avvägningen, en slutsats som vi inte kan acceptera. Att begränsa statsverkets utgiftsåtaganden bör vara en naturlig förstahandsuppgift. Det är naturligtvis mycket angeläget att icke någon viss grupp, t. ex. barnfamiljerna, utväljes att bära största delen av den uppoffring som nu erfordras.

Den klart avmattade konjunktursituation som inträtt under 1958 väntas som förut berörts bestå under 1959, därest inga förändringar sker i den ekonomiska politiken inom landet eller mera markanta inflytelser i motsatt riktning skulle uppträda utifrån. Under sådana förhållanden anser vi det icke erforderligt att i det i viss mån pressade konjunkturläget söka nå en helt balanserad budget — varmed vi i enlighet med gällande budgetordning avser balans i driftbudgeten — nästa finansår. Denna budget är i det framlagda förslaget belastad med särskilda kostnader för arbetslöshetens bekämpande av storleksordningen 300 milj. kr. Dessa kostnader skulle — i varje fall till väsentlig del — bortfalla i och med att konjunkturläget förbättrades, vilket underlättar en återgång av de nu arbetslösa till det normala produktionslivet. Skulle å andra sidan en förbättring i konjunktur- och sysselsättningsläget *icke* inträda, vilket utvecklingsalternativ vi inte helt får bortse från, är det intet anmärkningsvärt att budgeten löper med visst underskott. Detta står i god överensstämmelse med de av riksdagen sedan länge godkända principerna för en budgetpolitik, som tar konjunkturpolitiska hänsyn.

En förbättring av konjunkturen, vilket bör vara målsättningen för den ekonomiska politiken, kommer i sin tur att medföra en automatisk förstärkning av statsinkomsterna och en viss minskning av en del av de ovan berörda utgifterna. En naturlig riktpunkt är, att driftbudgetens underskott inte bör vara större än att man vid en god konjunktur skulle kunna påräkna att den automatiskt komme i balans. Utgående från denna tanke anser vi att de besparings- och budgetförbättrande åtgärder, som skall eftersträvas, lämpligen bör omfatta ett belopp av storleksordningen 200 å 300 milj. kr. för finansåret 1959/60. Men dessutom bör den statliga budgetpolitiken nu ges en sådan utformning att ett betydligt större belopp kan uppnås för det efterföljande budgetåret. Budgetpolitiken måste i sin tur underbyggas med en produktionsfrämjande politik. För att ge en mer konkret föreställning om vad en produktionsfrämjande politik betyder i detta sammanhang, bör påpekas att varje procents produktionsökning kan beräknas tillföra stat och kommuner en inkomst av över 200 milj. kr. per år.

Från vårt håll föreslås nu i skilda motioner olika besparings- och budgetförbättrande åtgärder, som för budgetåret 1959/60 beräknas ge minst 200 milj. kr. och för det därpå följande budgetåret ca 450 milj. kr. Härtill kommer en besparing å kapitalbudgeten om 21 milj. kr. (Utanför dessa belopp ligger vissa nedskärningar i statliga bostadssubventioner om tillhoppa ca 60 milj. kr., som med gällande ordning för den statliga bokföringen inte kan »bokföringsmässigt» redovisas detta budgetår men som bör komma kommande budgetår till godo.) Dessutom räknar vi med att vissa anslag, som Kungl. Maj:t i avbidan på senare propositioner endast upptagit med beräknade belopp, skall kunna reduceras till lägre belopp än vad som f. n. utgår. Storleken av dessa anslagsminskningar kommer senare att presenteras från vår sida.

Utgiftsautomatiken, besparingsutredningen

I finansplanen beräknas de automatiska utgiftsförändringarna för närvarande uppgå till ca 300 milj. kr. per år (exklusive ökade räntekostnader för statsskulden och ökade lönekostnader). Då de »automatiska» inkomstökningarna vid normal produktionsökning samtidigt uppskattas till ett belopp av storleksordningen 500 milj. kr. per år, borde normalt den statliga utgiftsautomatiken väl balanseras. För de närmaste budgetåren kan emellertid förutses särskilda problem till följd av kraftiga utgiftsstegringar. Vi föreslår därför att besparingsutredningen erhåller direktiv att överse de statliga utgifterna i syfte att nå besparingar, som — under förutsättning att en normal konjunktur återvänt — kan leda till balans i driftbudgeten under budgetåret 1960/61 utan ökning av skattetrycket.

En produktionsfrämjande skattepolitik

Vi har ovan framhållit betydelsen av en produktionsfrämjande politik för den statsfinansiella utvecklingen. Skattepolitiken måste i dagens läge bedömas ur detta perspektiv.

Vi har under de gångna åren vid upprepade tillfällen med särskild styrka betonat att det framför allt är reglerna för företagsbeskattningen som tilldrar sig det primära intresset vid en behandling av skattepolitikens inverkan på produktionsutvecklingen. Vi har varnat för de skärpningar av företagsskattereglerna som i olika hänseenden beslutats under senare år. Dessa skärpningar måste enligt vår uppfattning förr eller senare ge sitt utslag till känna i form av en försämrad produktionsutveckling, vilket nu också inträffat. Även om denna försämring har samband med konjunktursituationens utveckling ute i världen, så kan man dock inte bortse från den försvagning av vår allmänna beredskap att möta en konjunkturavmattning som de skärpta företagsskattereglerna givit upphov till. Det kan inte nog kraftigt

understrykas hur »förrädisk» det är att se lättnader i företagsskattereglerna ur ett kortfristigt statsfinansiellt perspektiv, och hur viktigt det är att ta med i beräkningen de långsiktiga verkningarna i produktionsstimulerande riktning, som en tillrättaläggning av beskattningsreglerna för företagen har.

Vad vi här anfört utgör huvudskälet till att vi anser att den extra bolagskatten snarast möjligt bör slopas. Yrkande härom framföres i särskild motion. Samma grundläggande betraktelsesätt ligger bakom vår uppfattning att reglerna om nedskrivning å varulager vid beskattningen inte får ytterligare skärpas. Vi återkommer till frågan senare under riksdagen i anledning av den nyligen lämnade propositionen. Vi anser det också viktigt att regler om s. k. öppen förlust- och resultatutjämning vid beskattningen beslutas i år, sedan utredningen nu färdigställt sitt förslag.

Vid fjolårets riksdag tog vi upp en speciell fråga rörande företagens beskattning, nämligen utformningen av värdeminskingsavdragen för byggnader som ingår i rörelse. Vi erinrade då om att bortsett från särskilda fall — såsom rent tillfälliga byggnader avsedda för endast ett fåtal år, där engångsavskrivning kunde medgivas — tillämpades avskrivningsprocenten med lika storlek för varje år, i regel varierande mellan 2 och 4 % av byggnadens värde. Företagsekonomiska skäl motiverade å andra sidan att avskrivningsreglerna utformades så, att en högre avskrivningsprocent kunde tillämpas under de första åren av byggnadens »livstid». Vi hänvisade vidare till att avskrivningsregler av sådan konstruktion fanns i andra länder (Norge och Danmark). Vi framhöll slutligen:

I en tid då ökade krav kan väntas uppkomma på det svenska näringslivets konkurrenskraft gentemot utlandet, synes oss en sådan anpassning av våra beskattningsregler böra eftersträvas. De europeiska integrationsplanerna, vars successiva förverkligande kan väntas inom en inte alltför avlägsen framtid och som kommer att kräva ökad konkurrensförmåga av de svenska företagen, inbjuder till förberedelseåtgärder även av här angiven innebörd. I en politik som vill satsa mera på nya initiativ, expansion och ökat välstånd genom gynnsammare villkor för produktionslivet hör de här åsyftade åtgärderna naturligt hemma.

Vi föreslog därför att en undersökning företogs i syfte att anpassa beskattningsreglerna i fråga om värdeminskingsavdrag å byggnader, som ingår i rörelse, så att större värdeminskingsavdrag kunde göras under de första åren efter uppförandet.

Utöver de synpunkter, som här i korthet refererats, vill vi som ytterligare motiv peka på att en omkonstruktion av avskrivningsreglerna på angivet sätt skulle ha betydelse för företagens beredskap vid en konjunkturavmattning. Frågan har således även sysselsättningspolitisk betydelse.

Under hänvisning till vad vi sålunda tidigare anfört vill vi nu åter väcka frågan inför riksdagen. Vi föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:

hemställer om en utredning i det angivna syftet. Yrkandet framföres i särskild motion.

Skattepolitiken i övrigt

De aktuella budgetsårigheterna, till stor del framkallade av en illa planerad och felaktigt utformad allmän ekonomisk politik från regeringens sida under många år, framtvingar nu en situation, där många brännande skatteproblem hotar att skymmas undan. Dagens problem är att undgå de till följd av den förda regeringspolitiken eljest uppkommande och förutskickade *höjningarna* av skatterna. Samtidigt gäller det att lägga grunden för en stabilisering av landets ekonomi. Detta måste kräva viss tid. Men vi vill samtidigt framhålla, att statsmakterna inte bör »glömma bort» att det allmänna skattetrycket är hårt och att målsättningen måste vara att söka åstadkomma lättnader. Härvid bör vissa delreformer av begränsad finansiell räckvidd komma först i tur. Vi syftar på reformering av sambeskattningen och en rättvisare skattebehandling av ensamstående barnförsörjare. Angelägna är också skattereformer som har en sparfrämjande verkan. Vi har sålunda — i motioner vid både 1957 och 1958 års riksdagar — pekat på de särskilda möjligheter att effektivt gynna sparandet genom beviljande av skattelättnader för medel som insättes å särskilda sparkonton. Vi hänvisar till pågående utredning av dessa problem.

»Folklån mot arbetslösheten»

Regeringens ståndpunkt är att de kostnader som tillkommit för arbetslöshetens bekämpande skulle täckas med en — kraftigt ökad — beskattning. Vi har i det föregående angivit skälen till varför en sådan täckningsmetod inte är att rekommendera. Direkta kostnadshöjande åtgärder som försvagar konkurrenskraften och försvårar produktion och sysselsättning bör av uppenbara skäl undvikas. Vi har i det föregående likaså motiverat varför driftbudgeten i nuvarande läge kan underbalanseras och motsvarande del av utgifterna alltså täckas genom upplåning. Det är inte onaturligt att förbinda denna upplåning med de extra kostnader för arbetslöshetens bekämpande som framkallats av konjunkturförsämringen och samtidigt mobilisera de övriga medborgarnas solidaritet med dem som drabbats av olyckan att förlora sitt arbete. På detta sätt skulle en viss ökning av sparandet och lånemöjligheterna uppnås. Det är tankegångar av denna innebörd, som legat bakom det under höstriksdagens ekonomiska debatt väckta förslaget om utgivande av ett värdefast obligationslån (»folklån mot arbetslösheten»).

Vi anser att läget fortfarande är sådant att förutsättningar föreligger för utgivning av ett sådant obligationslån för finansiering av statens kostnader för arbetslöshetens bekämpande. Även om en viss överflyttning skulle före-

tagas från andra sparformer, skulle ett sådant lån genom sin särskilda attraktionskraft och sitt ändamål kunna framlocka ett inte oväsentligt nytt skott av sparande. Vi föreslår därför att riksdagen beslutar att ett värdefast, statligt obligationslån må utgivas och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om erforderliga förberedelseåtgärder. Genom indexbindningen kan räntesatsen sättas lägre än i nominella lån av traditionell typ. Indexbindningen bör ske till socialstyrelsens konsumentprisindex. Emissionen synes vidare höra ske till fixerat belopp.

*

Med framhållande av att flera av de i det föregående framställda förslagen väcks i särskilda motioner får vi — under hänvisning till det ovan anförda — hemställa,

att riksdagen

1. måtte besluta att ett värdefast, statligt obligationslån må utgivas, enligt ovan angivna grunder, för finansiering av statsverkets kostnader för arbetslöshetens bekämpande, och i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om erforderliga förberedelseåtgärder,
2. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättandet av ett ekonomiskt-socialt råd jämte särskild delegation, förslagsvis tre personer, med uppgift att på grundval av framlagt ekonomiskt-statistiskt material uttala sig om förutsättningarna för skapande och vidmakthållande av full sysselsättning, med särskild hänsyn till kostnadsnivåns betydelse för avsättningsmöjligheterna, arbetsmarknadens problem och penningvärdet,
3. måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att regeringen måtte utarbeta ett utförligt motiverat förslag om att det göres till en huvuduppgift för OEEC att åstadkomma samordning av den ekonomiska politiken i Väst-europa i syfte att vidmakthålla full sysselsättning och goda konjunkturer, samt
4. måtte i samma skrivelse anhålla om att regeringen vidtar förberedelser för och tar initiativ till att en samordning sker av det ovan berörda västeuropeiska samarbetet för en produktions- och sysselsättningsfrämjan-

de politik med en utvidgning av stödet åt de underutvecklade länderna.

Stockholm den 27 januari 1959

Bertil Ohlin

O. Malmberg

Manne Ståhl

Sven Wedén

Henning Gustafsson

Bertil von Friesen

i Skellefteå

Ragnhild Sandström

Sven Gustafson

i Göteborg